

Ecosystem Services and Global Trade of Natural Resources. Ecology, economics and policies
Ed by Thomas Koellner
Routledge, 2011

Denna bok är en antologi med 15 kapitel som handlar om naturens livsuppehållande processer och hur dessa processer påverkas av den globala handeln i den form som den finns dag. Livsuppehållande processer är biologiska, kemiska och fysiska processer som gör att jordarna kan ge oss den mat vi behöver och att t.ex. skogar fungerar som koldioxidsänkor, att det finns insekter som pollinerar vår frukt och våra grödor, att det finns vissa organismer i haven som kan hjälpa till att lindra skadorna från läckage av gödningsämnen o.s.v. Det handlar alltså om olika typer av ekosystemtjänster. Allt som direkt skadar dessa tjänster och/eller den biologiska mångfalden (biodiversiteten), som behövs för ett välfungerande ekosystem, skadar också de livsuppehållande processerna och därmed villkoren för människans existens.

Boken undersöker en av de faktorer som leder till skador på dessa tjänster: den globala handeln. Samtidigt får läsaren förslag till hur dessa skador kan mätas och vilka möjliga handelsbaserade och juridiska instrument vi kan använda oss av för att förhindra eller minska den negativa inverkan som den aktuella handeln har på ekosystemtjänsterna. Författarna menar inte att det är den globala handeln i sig som är skadlig utan den form den har idag.

Författarnas utgångspunkter är följande: den globala handeln av varor kommer att öka de närmaste decennierna eftersom efterfrågan på livsmedelsprodukter (framför allt olika typer av köttprotein), bioenergi (från olika typer av grödor) och andra varor också kommer att öka när världens befolkning växer och stora gruppers köpkraft också gör det. Redan idag har den internationella handeln en starkt negativ påverkan på mark, vatten och marina miljöer när de överexploateras och kontamineras. Därför störs också ekosystemets funktion och biodiversiteten i de exporterande länderna krymper. En ökning av handeln kan förvärra problemet om vi inte utvecklar en ansvarsfull, gränsöverskridande handelspolitik som värnar om miljön.

Ett av dagens problem med den globala handeln är att det nuvarande systemet separerar produktionen från konsumtionen av varor vilket försvårar för konsumenterna, detaljisterna och politiskt ansvariga att få kunskap om de miljömässiga och samhällseliga konsekvenser som produktionen av dessa varor har i exportländerna. Även den lokala

produktionen av livsmedel som t.ex. mjölk kan i många fall vara beroende av koncentrerad foder till djuren som måste importeras.

Idén om de s.k. komparativa fördelarna som utvecklades av David Ricardo 1817 gick ut på att global handel gjorde det möjligt för olika länder att exportera det som var billigare för dem att producera och importera det som skulle ha varit dyrare att producera. Författarna menar att samma princip skulle vi kunna tillämpa på miljökostnader: vissa grödor är t.ex. mer effektiva och mindre skadliga för miljön om vi odlar dem på ett ställe där det finns tillräckligt med regn än på ett ställe där de måste konstbevattas. De globala miljökostnaderna beror på förhållandet mellan miljökostnader per vara i de exporterande länderna och de beräknade miljökostnaderna per vara i de importerande länderna.

Så som handeln bedrivs idag leder den till en ohållbar användning av ekosystemet: produktionen av palmolja och soja i tropiska länder leder t.ex. till en omfattande skogavverkning. Detta leder i sin tur till att den tillgång, som skogen utgör genom sin förmåga att ta upp koldioxid från atmosfären, går förlorat. Samma skogsavverkning har också en negativ inverkan på vattnet, både mängden och kvaliteten.

De ekologiska effekterna av handeln mellan två länder kan vara:

- Hållbart för båda länderna som i exemplet med grödor som odlas i ett land med mycket regn och exporteras till ett annat land med lite regn. I detta fall fungerar handeln optimalt.
- Hållbart för det ena landet och ohållbart för det andra. Ett exempel är EU:s virtuella markanvändning för produktion av livsmedel, d.v.s. livsmedel som produceras i andra länder och som EU importerar. En studie som undersökte denna handel mellan åren 1995–2005 visade att EU:s handel skonade det egna ekosystemen samtidigt som den ökade skogavverkning i Syd.
- Ohållbart för båda länder. Ett exempel är räk- och laxindustrin i Thailand och Norge, och den import av fisk och fiskmjöl från länderna i Sydamerika som den är beroende av. Både fisket och aquaculture förstör den biologiska mångfalden och ekosystemet.

Författarna tar upp olika möjliga åtgärder för att minska de destruktiva effekterna som handeln har på miljön samtidigt som de pekar på hindren som ligger i vägen för deras genomförande. En möjlig åtgärd skulle kunna vara att avgiftsbelägga användningen av ekosystemtjänsterna. De berörda kommer sannolikt att hävda att kravet på betalning för ekosystemtjänster som hittills varit gratis strider mot handelsfriheten. WTO skulle betrakta en sådan avgift som ett hinder mot frihandeln och göra allt för att stoppa den.

En annan tänkbar åtgärd vore förbud mot sådana former av handel som skadar miljön, exempelvis import av vissa varor som skadar ekosystemet eller biodiversiteten i de exporterande länderna. Men detta lär också bli svårt att genomföra inom ramen för WTO:s regler. Med några få undantag och med hänvisningen till den fria handeln kan WTO också förhindra denna möjlighet.

Problemet med bristande hänsyn till miljöförstöringen ligger inte bara på strukturernas nivå (som i fallet med WTO), menar författarna. Det finns också på aktörsnivå. I en undersökning som gjordes om Sveriges strävan att verka för ett oljefritt samhälle visade sig att de flesta nationella aktörerna hade ekonomiska motiv för produktionen av bioethanol men att de inte brydde sig om de ekologiska konsekvenserna för dess produktion i Syd.

En tredje möjlig åtgärd skulle kunna vara miljömärkning av varor och miljömärkning av landskap. Hur pass effektiv märkningen skulle vara beror på de valda kriterierna vid märkningen.

Ytterligare en tänkbar åtgärd vore ett krav på kompensation för förlorad biodiversitet. Problemet är att biodiversitet som gått förlorat på ett ställe bara i mycket begränsad omfattning kan kompenseras genom en ökning av samma arter något annanstans.

Utöver dessa handelsmässiga verktyg menar Thomas Koellner, bokens redaktör, att även skatter kan användas för att påverka den globala handeln och dess påverkan på den biologiska mångfalden och ekosystemtjänsterna. Han förespråkar införandet av en "Tobin-like" skatt på handel med råvaror vilken kunde användas via en International Ecosystem Services Fond för finansiering av olika åtgärder för att bevara biodiversitet och ekosystemtjänster.

Veronica Stoehrel
Professor i Medie-och kommunikationsvetenskap. Forskargruppen
Folkhälsa och hållbar utveckling. Högskolan i Halmstad